

Tarih ve Basın, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul 2012, 120s.,
Türkiye Türkçesine Aktaran: Uğur GÜRSU*
ISBN 978-605-4673-04-9 (tanıtma)

Demet ÇINAR**

Eser 2000 yılında Kazak Türkçesi ile Leyla Nurgali tarafından yazılmıştır. Uğur Gürsu tarafından da Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Kitabın başlangıcında üç sayfalık “Aktarım Hakkında” başlıklı bir kısım bulunmaktadır. Yazar bu kısımda aktarım ve eser hakkında bilgiler vermiştir. Yazarın bu bölümde ifade ettiği gibi eser 20.yüzyılın ilk yarısında yaşanan acı olayları anlatmaktadır. Bu eser aynı zamanda Leyla Nurgali’nin doktora tezidir. Yazar eserin öneminden, Leyla Nurgali’nin eseri oluştururken faydalandığı farklı kaynaklardan ve anahatlarıyla 20.yy başlarında Kazakistan tarihinin olayları hakkında bilgi vermektedir. Yazar Leyla Nurgali’ye ait Tarih ve Basın isimli bu eserin Kazakistan tarihinin 20.yy başlarında karanlıkta kalan korkunç yüzünü aydınlatmada faydalı olacağı fikrini ifade etmiştir. Yazar çevirisini yaparken metinde yer alan kişi ve kurumlarla ilgili nitelemelerin Leyla Nurgali’ye ait olduğunu ve bu nitelemelere dair yumuşatma ve sertleştirme yoluna gitmediğini bu bölümde ifade etmiştir.

Eser Giriş (1-9 s.), her birinde ikişer yazının bulunduğu üç bölüm (11-117 s.) ve Sonuç (117-120 s.) tan oluşmaktadır. Eserdeki üç bölüm ve yazı başlıkları şu şekildedir:

I. Bölüm: Kazakistan’da Sovyet Yönetiminin Yerleşmesi:

1. 1917 Yılında Kurulan Kazak Ulusal Halk Otonomu’nun Tarihinin Basındaki Yansımaları (11-20 s.)

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Yeni Türk Dili Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, demetdmtcinar@gmail.com

2.Kazakistan Tarihinin İç Savaş ve Yabancı İşgali Döneminin Basındaki Yansımalarının Araştırılması (21-32 s.)

II. Bölüm: **Kazakistan'daki Kamulaştırma ve Kıtılığın Etkilerinin Basındaki Yansımaları**

1. Kazakistan'daki Zorla Kamulaştırma Tarihinin İçyüzünü Yazan İlk Kalemler (33-52 s.)

2. Zorla Kamulaştırma ve 30'lu Yıllardaki Açlık Trajedisinin Araştırılmasındaki Başarılar (53-68)

III. Bölüm: **Kazakistan'daki Medenî Yapı ve Genel Siyasî Sürgün Tarihindeki “Düğünlerin” Yok Edilmeye Başlaması**

1. Kazakistan'daki Medeni Yapının Tarihini ve Tarihin Karanlık Noktalarını Aydınlatmakta Basının Rolü (69-84 s.)

2. Kazakistan'daki Siyasî Sürgün Tarihinin Araştırılmasının Tarihçesi (85-116 s.)

Leyla Nurgali daha giriş bölümünde amacını “Şimdiki bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nde tarih biliminin temel vazifesi, vatan tarihini objektif açıdan tekrar ele alarak sömürge dönemi ve Komünist düzen devrindeki katı siyasetin neticesinde onun gölgede kalan, saptırılan ve araştırılması yasaklanan meseleleriyle ilgilenmek ve halkımızın hakiki tarihini ortaya çıkarmak olmalıdır.” diyerek ortaya koyuyor. Yazar bu amacına gitmede yazılı basın materyallerini kullanmıştır. Aslında yazarın zor bir işe başvurduğunu görüyoruz. Yazar yazılı basında yer alan materyallerin ilmî bakış açısından yeterli olmamakla birlikte büsbütün de bilimsel değerlerini yitirmemiş olduğunu ifade etmiştir.

Yazarın eserdeki duygu ve düşüncelerini yazılı basında yer alan yazı ve makalelerle desteklediğini görüyoruz. Bunu yaparken sadece basındaki yazılarla yetinmeyip konularla ilgili yayınlanmış kitaplardan da yararlanmış. 20.yy başı Kazakistan tarihi ve bu dönemle ilgili yazılmış birçok eserin bibliyografyası da yer alıyor eserde. Yazar aldığı yazıları dipnotlarla göstermiş olup eserin bitiminde ayrı bir kaynakça sunmamıştır.

Kıtapta insan gücü kaybı, iş gücü zararı, alfabe değişikliği, kıtlık ve kıtlık sebebiyle ortaya çıkan ölümler, haksız kimi zaman da yargılama olmadan yapılan infazlar, zorla kolhozlaştırma (halkın tarlasını zorla kamulaştırma), idamlar, Sovyet hükümetinin hangi yolla egemenlik kurduğu, dönemin siyasi baskısı vb. konular ele alınmıştır.

Konular çeşitli iletişim araçları (gazete, dergi vb.), Kazakistan Devlet Arşivi, Kazakistan Cumhuriyeti İlimler Akademisi Arşivi ve Kazakistan Cumhuriyeti Başkanlık Arşivi'nin materyallerinden faydalanarak karşılaştırmalı tetkik yöntemi kullanılarak ortaya konmuştur.

Eserden birkaç kesit aşağıdaki şekildedir:

“Alaşorda” ve “Kokon Otonomu” hükümetlerinin, genel devrim öncesi ve 1917-1920 yılları arasındaki durumu ve evvelki Rusya İmparatorluğu'ndaki tüm müslüman topluluklarının ve başlarından geçen sıkıntılar Başkurt halkının tanınmış memleket ve toplum emektarı, alim Zeki Velidi Togan'ın hatıralarında ayrıntılı şekilde anlatılır¹ diyen yazar Zeki Velidi Togan'ın Orta Asyadaki Türkî milletlerin sıkıntılarına şahit olduğunu ifade ediyor.²

Yazar aşağıdaki paragrafta alfabe yoluyla yapılan siyasete de dikkatlerimizi çekiyor.

20'li yılların sonu ve 30'lu yılların başında genel “temizlik” yürütüldüğünde, “ulusal sapkınlıklar” ve “Linguistik durum” merkezdekilere önce kabul edilemez görüldü. Böylece, 1936 yılının başında maksatları ulusların dillerini Ruslaştırmak olan siyasetçiler, “devletin birliğine engel oluyor” diyerek Latin alfabesini Kiril alfabesiyle değiştirdiler. Bunun asıl sebebi, Kazaklar'ı ve diğer müslüman halkları o sırada Arap yazısını kullanan Türkiye'nin etkisinden uzaklaştırma siyasetiydi. Bu yüzden bizler, bugün o devirdeki “Sovyet ulusal siyaseti Rus ulusunun nüvesinin etrafında toplandığını ve bunun Rus medeniyetini ve Rus dilini temel alan ve egemenliği elinde bulunduran Sovyetler Birliği'nin tüm halklarının “tek Sovyet ulusunu” şekillendirmesi siyaseti olduğunu şimdi hiçbir şeyden çekinmeden dile getirebiliriz”.³

İş gücü zararı, kamulaştırma ve idamlara dair yazarın birkaç söylemi ise aşağıdaki gibidir:

İç savaş ve yabancı işgali yıllarında Kazakistan, insan kaybına ve iş gücünde zarar uğradı. İki yıl içinde, savaştan ve 1921-1922 yıllarındaki kıtlıktan dolayı 800 bine yakın yerli ahali yaşamını yitirdi. Bu konuyu, zamanın Sovyet hükümeti dile getirmedi.⁴

Kazak topraklarındaki kıtlık ve onun sebepleri hakkında, o dönemin önde gelen toplum gönüllüleri ile birlikte yerli halk ve yabancılar da kendi basın

¹ Uğur Gürsu(Türkiye Türkçesine Aktaran),Tarih ve Basın, İstanbul 2012, s.20

² A.g.e. s.19

³ A.g.e. s.70

⁴ A.g.e. s.21

organlarında yazılar yazdılar. Mesela, kıtlık hakkında *Sovyet Birliği Merkezi Seçim Komitesi*'nin Türkistan işleriyle ilgili özel komisyonunun üyesi, yukarıda adı geçen, G. Safarov: “Burada Sosyalist Kararnameler kabul edildikten sonra (bu siyasi hak tüm yönetim komitelerine verilmişti) kağıt üzerinde kaldılar, iç yüzünde ise “milletleştirme” ve “kamulaştırma” bahaneleriyle her yerde malları halktan zorla alma eylemi yerleşti.⁵

“Kızıl İmparatorluk” devrinde kamulaştırma yılları olarak adlandırılan bu tarihi döneme ilişkin pekçok görüş mevcuttur. Nitekim bu konuya ilişkin yalnızca Kazakistan’da 1982 yılına kadar 8 doktora, 40 kandidatlık tezi savunulmuş, 50’den fazla monografi ve bilimsel-toplumsal nitelikteki çalışma yayınlanmıştı.⁶

Yazarların öne sürdükleri temel yenilik, geleneksel Kazak toplumunun tabii gelişim yolundan zorla ayrılarak, ona başka bir gelişme ülküsünü zorla aşılmasının, trajik nitelikli etnosid siyaseti olarak değerlendirilmesidir. Örneğin; Faşist Almanya’nın II.Dünya Savaşı yıllarında Yahudi ulusuna karşı işlediği cinayetlerin Birleşmiş Milletler’in hükmü uyarınca “jenosit” olarak kabul edildiği malumdur. Keza, tüm bir halka kendi tabii gelişme çizgisini, dilini ve mantalitesini tamamen değiştirterek, ona başka bir gelişme ülküsünü zorla aşılacak o halka karşı gösterilen düşmanlık olarak kabul edilmektedir. Buna, Kazak halkının Sovyet Sömürge Düzeni sırasında topyekûn kırılması, dilinin yok olma tehlikesiyle karşılaşması ve topraklarının nükleer deneme alanına çevrilmesi örnek olabilir. İşte, yazarların temel fikirleri bu yöndedir. Onların değerlendirmelerine göre, vaktiyle gelişme açısından geri kalan Kazak toplumunun geleneksel tarımı evrimsel yolla tekrar düzenlenseydi, uygarlık seviyesine bu denli trajik kayıplar olmaksızın, tabii yolla da ulaşılırdı.⁷

1921 yılında Rusya Sosyal Demokrat Devrim Partisi’nin 10.genel kurultayında Bolşevikler: “Çarlık yönetiminin buhalklar hakkında siyaseti, onların içindeki memleket ruhunu nasıl olursa olsun yok etmek, onların medeniyetini tahrip etmek, dillerini baskı altına almak, onları cahilliğe mahkum etmek ve sonunda onları mümkün olduğunca Ruslaştırmaktı”, şeklinde itirafta bulunmuşlardı.⁸

İlk Komünist Kazak kızı, 1938 yılında “halk düşmanı” suçlamasıyla idam edilen cumhuriyetin tanınmış parti ve devlet görevlisi Oraz İsayev’in eşi Sara Esova da, benzeri şekilde, kaderin oyunuyla karşılaştı. Kazakistan’da kadın-

⁵ A.g.e. s.26

⁶ A.g.e. s.37

⁷ A.g.e. s.57

⁸ A.g.e. s.76

erkek eşitliği ve halka bilim verme meselelerine büyük katkıda bulunan Alma Orazbayeva, 1920'li yılların sonlarından sonra, çeşitli bahanelerle Kazakistan'dan uzak tutuldu. Sahip olduğu donanımlı bilgisi, yazarlığı, çevirmenliği, pedagoğu ve editörlük çalışmalarıyla göze çarpan Nezipa Kuljanova da 1929 yılından sonra, yazarlıkla uğraşması yasaklanarak, sürüldü.⁹

Sözlerimizi bitirirken Orta Asya Türkî Cumhuriyetleri açısından önemli bir dönem olan 20.yy'ın ilk yarısı Kazakistan tarihini ve Kazakistan'da o dönemde meydana gelenleri bize güzel bir Türkçe ile sunan Uğur Gürsu'ya teşekkür ediyor bu ve benzeri çalışmaların Türkiye ile Kazakistan arasındaki dostluğa katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

⁹ A.g.e. s.81

